

CAPITOLUL I

CARACTERIZAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR ȘI A DOMENIULUI RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE CĂRUIA I SE APLICĂ

Motto:

Atâta vreme cât vor fi oameni vor fi și războaie.
Albert Einstein

Secțiunea 1

Noțiunea de „drept internațional umanitar”

1.1. Noțiunea de „drept internațional umanitar”

Dreptul internațional umanitar este o ramură¹ a dreptului internațional public care se ocupă de un domeniu excepțional al relațiilor internaționale – cel al conflictelor armate.

Obiectul dreptului internațional umanitar îl formează, în mod paradoxal, reglementarea la nivel interstatal, a violenței sau, altfel spus, reglementarea modalității de utilizare a violenței în conflictele armate, precum și a asistenței acordate victimelor acestei violențe.

Deși există mai multe definiții ale dreptului internațional umanitar², toate surprind esența dreptului internațional umanitar ca drept izvorât din imperativele necesității militare confruntate cu nevoia de a proteja victimele conflictelor armate.

Conform definiției pe care o propunem, dreptul internațional umanitar³ reprezintă **ansamblul de reguli de drept convenționale și cutumiare**, aplicabil conflictelor armate⁴

---

¹ Caracterul de ramură de drept a dreptului internațional public este cel mai adesea afirmat în doctrină. Reținem însă că, între cele două seturi de reguli există diferențe esențiale, pe care le-am prezentat în capitolul II, vezi *Infra*.

² A se vedea, în acest sens, H.P. Gasser, *International humanitarian law and the protection of war victims*, la adresa: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jm93.htm> sau definiția dată de către prof. univ. dr. Ionel Cloșcă, I. Cloșcă, I. Suceava, în *Tratat de drept internațional umanitar*, Ed. ARDU, București, 2000, p. 14.

³ Dreptul internațional umanitar mai este cunoscut și sub denumirea de drept al conflictelor armate sau de drept al războiului. Ultima expresie este una folosită mai ales pentru considerente de accesibilitate prin raport la cei care trebuie să aplice acest drept (militarii, de exemplu).

⁴ Expresia „conflicte armate” tinde să înlocuiască termenul de război, ca urmare a evoluției conceptuale a războiului de la un mijloc de politică externă până la interzicerea lui prin Tratatul internațional pentru renunțarea la război ca instrument de politică națională din 1928 (Pactul Briand Kellog) și, mai apoi, prin Carta Organizației Națiunilor Unite. Precizăm că, după cel de-al Doilea Război Mondial, majoritatea conflictelor armate pe plan mondial au avut un caracter intern, ceea ce a făcut ca folosirea, raportat la acest tip de conflicte, a expresiei „război”, specifică în principal relațiilor interstatale, conform convențiilor de la Haga, să devină relativ improprie.

interne și internaționale și care urmărește, din motive umanitare, limitarea efectelor negative ale acestor conflicte.

Regulile de drept internațional umanitar se referă la: desfășurarea operațiunilor militare, restricționarea sau interzicerea utilizării unor mijloace și metode de război, tratamentul victimelor de război și al populațiilor civile, toate reguli adoptate în vederea asigurării unei protecții sporite, mai ales a celor care nu iau sau nu mai iau parte la conflictul armat.

1.2. Distincția dintre *jus ad bellum* (dreptul la război) și *jus in bello* (dreptul în război)

Dreptul la război (*jus ad bellum*) a reprezentat, pentru multă vreme, o opțiune favorită și accesibilă de politică externă aplicabilă soluționării diferendelor dintre state.

Dreptul internațional public contemporan reglementează expres și limitativ situațiile în care recurgerea la război este considerată licită (situațiile licite sunt dreptul la autoapărare individual sau colectiv – art. 51 din Carta organizației Națiunilor Unite; restabilirea situației de respectare a păcii și securității internaționale prin măsuri care implică folosirea forței armate în condițiile capitolului VII din aceeași Cartă). Orice altă situație de recurgere la utilizarea forței armate **este considerată o încălcare a principiilor fundamentale de drept internațional și calificabilă de la început ca ilicită**.

De altfel, capitolul VII din Carta ONU cuprinde, la articolul 39, calificările de situații care atrag competența Consiliului de Securitate în adoptarea unei decizii de utilizare a forței armate ca măsură de restabilire a păcii și securității internaționale și care sunt: agresiunea, amenințarea la adresa păcii și încălcarea păcii. Oricare dintre cele trei categorii de situații pot reprezenta situații de conflict armat nelegale.

Independent de caracterul legal sau nelegal al unui război, prin raportarea la dispozițiile Cartei ONU, va exista întotdeauna **un drept în război** (*jus in bello*) care va reglementa conduita subiecților de drept participante la conflictele armate (fie ele interne sau internaționale) cu privire, în principal, la anumite categorii de persoane fizice și bunuri protejate.

Așadar, caracterul nelegal al recurgerii la conflict armat nu poate plasa desfășurarea acestuia în afara dreptului specific aplicabil – Dreptul Internațional Umanitar

1.3. Participanții la relațiile de drept internațional umanitar

În categoria participanților la relațiile de drept internațional umanitar nu intră numai forțele beligerante statale sau non-statale¹, ci și alți participanți, precum: forțele armate în cadrul unor operațiuni multinaționale sub comanda unor organizații regionale sau ale ONU, organizațiile umanitare, Comitetul Internațional de Cruce Roșie, Societățile Naționale de Cruce Roșie, reprezentanții acestora.

---

¹ Conflictele armate pot avea loc nu numai între state, dar și între state și mișcări de eliberare națională sau grupuri armate sau chiar conflicte armate între acestea din urmă, tuturor acestora fiindu-le aplicabile normele de drept internațional umanitar.

Secțiunea 2

Scurt istoric al regulilor de drept internațional umanitar

Încă din Antichitate, au existat reguli scrise referitoare la practicarea războiului, precum Codul lui Manu în India secolelor XII-XI î.e.n. sau tratatele chineze ale lui Sun Tzu intitulate *Arta războiului*.

Vechiul Testament cuprinde, de asemenea, reguli de purtare a războiului. Astfel, în *Deuteronomul*, capitolul 20, stă scris că Dumnezeu transmite prin vocea lui Moise comenzi cu privire la legile aplicabile în caz de război, prin care cere ca numai bărbații inamici „să fie loviți cu ascuțișul sabiei”, femeile și copiii urmând să fie cruțați.

În Evul Mediu, un rol deosebit în promovarea unor reguli de purtare a războaielor a revenit Bisericii, care a stabilit zile de armistițiu obligatorii, cum ar fi „Pacea lui Dumnezeu”.

Tot din perioada Evului Mediu datează primele angajări ale răspunderii juridice pentru încălcarea regulilor de purtare a războiului: în 1268, Corandin van Hohenstufen este judecat de un tribunal pentru crime de război, iar în 1474, la Breisach – Germania, cavalerul Peter von Hagenbach¹ este judecat și condamnat la moarte de un adevărat tribunal internațional, pentru violări ale „legilor lui Dumnezeu și ale omului”, deoarece a permis trupelor sale să violeze și săucidă persoane civile nevinovate, precum și să distrugă proprietățile acestora.

Secolul al XIX-lea aduce cu sine înlocuirea micilor armate profesioniste cu mașinile de război naționale create prin introducerea în Europa, începând cu secolul al XIX-lea, a serviciului militar obligatoriu, ca o consecință a Revoluției Franceze (schimbare de paradigmă militară de care Napoleon Bonaparte a fost inițial, în mod clar, avantajat).

Primul instrument internațional adoptat în materia dreptului internațional umanitar modern este considerat a fi **Declarația referitoare la dreptul războiului maritim din 16 aprilie 1856, Paris**, care a eliminat operațiunile de război duse de persoane particulare cu autorizația unui stat beligerant împotriva navelor comerciale ale adversarului (cursa).

Bătălia din iunie 1859, de la Solferino, dintre trupele franco-sarde și cele austriece², îl determină pe elvețianul Henri Dunant să scrie, în 1862 lucrarea *Un souvenir de Solferino*, care emoționează opinia publică din Elveția și din întreaga lume. Ca urmare, a fost creat la Geneva, în 1863, **Comitetul Internațional pentru Ajutorarea Răniților**, cunoscut sub numele de Comitetul celor Cinci care, ulterior, a devenit Comitetul Internațional de Cruce Roșie, organizație implicată apoi în promovarea dreptului internațional umanitar și mai ales în aplicarea acestuia.

În 1864, la inițiativa Comitetului celor Cinci, se convoacă prima conferință internațională a statelor care adoptă Convenția de la Geneva privind ameliorarea sortii militarilor răniți din forțele armate de campanie.

---

¹ Un tribunal format din 27 de judecători ai Sfântului Imperiu Roman a judecat și condamnat pe Peter von Hagenbach pentru violări ale „legilor lui Dumnezeu și ale omului”, pentru că a permis trupelor sale să violeze și săucidă persoane civile nevinovate, precum și să distrugă proprietățile acestora. Apărarea lui Peter von Hagenbach, constând în invocarea ordinului superiorului său pentru săvârșirea faptelor de care a fost acuzat, a fost respinsă, iar acuzatul a fost găsit vinovat și condamnat la moarte.

² A se vedea *Infra*, cap. II, p. 39.

Momentele marcante ulterioare în evoluția dreptului internațional umanitar modern sunt reprezentate de **Conferințele de la Haga din 1899 și 1907**.

Prima conferință de pace de la Haga a fost convocată la inițiativa Țarului Rusiei, Nicolae al II-lea, „pentru a căuta cele mai eficiente mijloace de a asigura toți oamenii de beneficiile unei păci reale și durabile și, peste toate, de limitarea dezvoltării armamentului existent” (Nota diplomatică din 30 decembrie 1898/11 ianuarie 1899).

La conferință au participat reprezentanții a peste 26 de guverne.

Deși conferința nu a condus la adoptarea unui acord privind limitarea înarmării, s-a soldat, totuși, cu adoptarea **Convenției de la Haga**, care cuprinde patru secțiuni și trei declarații.

Astfel, cele patru secțiuni sunt cunoscute sub numele de:

- Convenția I de la Haga, privind rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor;
- Convenția II de la Haga, referitoare la dreptul și cutumele războiului aplicabile războaielor terestre;
- Convenția III de la Haga, privind adaptarea războiului maritim la principiile Convenției de la Geneva din 22 august 1864;
- Convenția IV de la Haga, privind interzicerea lansării de proiectile și explozive din baloane sau prin alte metode noi similare.

Cele trei declarații se referă la interzicerea lansării de proiectile și explozive din baloane sau prin alte metode noi, interzicerea lansării de proiectile și explozive din dirijabile sau prin alte metode noi similare, interzicerea utilizării de proiectile al căror obiectiv este difuzarea gazelor asfixiante sau dăunătoare, precum și la interzicerea utilizării gloanțelor care explodează sau se aplatizează la impactul cu corpul omenesc.

În 1907 are loc **cea de-a doua conferință de pace la Haga**, moment în care se adoptă **Convenția de la Haga** cuprinzând 13 secțiuni, ulterior fiind ratificate numai 12, cunoscute sub numele de:

- Convenția I de la Haga, privind rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale;
- Convenția II de la Haga, privind limitarea utilizării forței pentru recuperarea debitelor contractuale;
- Convenția III de la Haga, privind deschiderea ostilităților;
- Convenția IV de la Haga, privind dreptul și cutumele războiului aplicabile războaielor terestre;
- Convenția V de la Haga, privind drepturile și obligațiile puterilor și persoanelor neutre în caz de război terestru;
- Convenția VI de la Haga, privind statutul navelor comerciale în caz de ostilități;
- Convenția VII de la Haga, privind conversia navelor comerciale în nave de război;
- Convenția VIII de la Haga, privind amplasarea minelor de contact submarine;
- Convenția IX de la Haga, privind bombardarea forțelor navale pe timp de război;
- Convenția X de la Haga, privind adaptarea războiului maritim la principiile convenției de la Geneva;
- Convenția XI de la Haga, privind restricțiile cu privire la exercitarea dreptului de captură în războiul maritim;